

BASIS LAPIDEA AERE CLUSA

MARC MAYER

Universidad Autónoma de Barcelona

L'any 1961, el professor Sebastià Mariner publicava el segon dels pedestals dedicats a Luci Pedani Eufró, trobat a les excavacions del carrer dels comtes de Barcelona ¹. Aquest contenia un text ja conegut ja que al Museu Arqueològic de Barcelona es conservava un pedestal —publicat a *CIL*, II 4550 ²— que pertanyé a la col·lecció formada per l'ardiacà Lluís Desplà en el segle XVI a la casa de l'Ardiacà, avui l'Arxiu Històric de Barcelona ³. El text d'ambdós exemples és el mateix amb molt petites variants.

Heus-ne ací els dos textos: el primer, segons la transcripció del mateix Mariner a les seves inscripcions romanes de Barcelona (*IBC* 102), a la qual hem afegit només la indicació dels nexos ⁴:

L · PEDÁNIÓ · L · LĪB
EVPHRÓNĪ ·
IIIIĪVIR · AVG ·
PRĪMVVS · ET ·
5 AGATHOPVS · LĪB ·
L · PEDÁNIVS · CLÉMĒNS
IN MEMORIAM · L · PEDÁNI
EVPHRÓNIS · CVIVS · BASIS ·
LAPIDEA · AERE · CLVSA · VĒTVSTÁTE ·

¹ S. MARINER, "Los conjuntos epigráficos del Museo de Historia de la Ciudad", *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad* 2 (1961), pp. 5-106, esp. pp. 32-33 y núm. 15.

² *Corpus Inscriptionum Latinarum* vol. II, ed. Ae. HUBNER, Berlín 1869 (= *CIL* II).

³ A. DURAN I SANPERE, "La casa de l'Ardiacà", en *Barcelona i la seva història*, vol. I, Barcelona 1972, pp. 401-418.

⁴ S. MARINER, *Inscripciones romanas de Barcelona (Lapidarios y Musivas)*, Barcelona, 1973, núm. 102, pp. 104-105 (= *IRB*).

10 ERAT · CORRVP·TA · STATV̂AM · EIVŜ ·
 MARMOREAE · SV̂P̂ERPOSVIT ·
 PERMITT̂ENTE · ÓRDIN̂E ·
 BARCINÓNENSIVM ·

i el segon està contingut a *CIL*, II, d'acord amb el text del mateix *CIL* que reproduïm:

L · PEDÁNIO · L · L̂B
 EVPHRONI
 IIIII VIR · AVG
 PRIMVS · ET ·
 6 AGATHOPVS · L̂B
 L · PEDÁNIVS · CLÉMENS
 INMEMORIAM · L · PEDÁN̂
 EVPHRONIS · CIVIS · BASIS
 LAPIDEA · AERE · CLVSA · V̂V̂STÁE
 10 ERAT · CORRVP·TA · STATV̂AM · EIVŜ
 MARMOREAE · SV̂P̂ERPOSVIT
 PERMITT̂ENTE · ÓRDIN̂E
 BARCINONENSIVM

S. Mariner, sense reproduir de nou el text del propi *CIL*, tot referint-se a la transcripció de la darrera troballa, indicarà però les seves pròpies variants de lectura envers *CIL*, II, que reproduïm textualment ⁵:

Le tras capitales cuadradas, buenas (de 0,054 en r. 1 a 0,025 en rr. 9 a 11; *Ilongae* —0,06 en r. 2; 0,057 en r. 4; 0,047 en el 6—). Nexos: EN en r. 6; NI en el 7; ET y VS en el 9; TE en éste y en el 12; VA en el 10 y NE en rr. 12 y 13. Puntuación completa, al parecer; incluso al final de los rr. 2-4 y quizá en el 8.

Texto igual al del nº 102, con sólo las excepciones que suponen las agrupaciones nexuales indicadas; incluso los ápices, en la parte en que no impide rastrearlos el desgaste.

rr. 2, 3 y 8: puntos al final omitidos, *CIL*. rr. 2 y 9: ápices omitidos en O y V, respectivamente, *CIL*. r. 3: vocablos ampliamente separados, *CIL*. r. 7: segunda I diminuta, *CIL*. r. 13: NE exentas, *CIL*.

La transcripció de la primera peça, continguda en *IRB*, 102, correspon a la realitat material així com també ho fa *CIL*, II, 4550, amb les esmenes proposades per S. MARINER (*IRB*, 103).

La traducció que proposà l'autor d' *IRB* és la següent: "A Lucio Pedanio Eufró, liberto de Lucio, seviro augustal, sus libertos Primo y Agátopo. Lucio Pedanio Clemente, en memoria de Lucio Pedanio Eufró —cuyo pedestal de piedra con cerco de bronze estaba

⁵ S. MARINER, *Inscripciones...*, p. 106.

deteriorado por el tiempo — puso su estatua sobre este mármol con autorización del Ordo de los barcinonenses”.

Es tracta doncs de dues versions d'un mateix text en dos suports —pedestals— diferents i que fa al·lusió en el seu contingut a un monument anterior: *cuius basis lapidea aere clusa vetustate erat corrupta*. És ben evident, en conseqüència, que es tracta en cada cas de la substitució d'un pedestal anterior; és a dir, un conjunt d'altres dos pedestals que eren definits cadascun d'ells com a *basis lapidea aere clusa*.

L'element substitutori és la *basis* que conservem, ara, en els dos casos i el procés és definit en el text mateix dels epígrafs: *statuam eius marmoreae superposuit*. El restaurador d'ambdós monuments va posar l'estàtua que coronava cadascun d'ells sobre una nova *basis*, aquesta vegada definida com a *marmorea*. Aquesta nova *basis* correspon en un cas a la publicada a *CIL*, II, 4550 = *IRB*, 103, i, en l'altre, a la publicada per Mariner en 1961 i recollida per ell mateix a *IRB*, 102. No podem pensar, pel contingut mateix dels textos, que una pogués ésser la substituïda i l'altra la substituent.

Arribats en aquest punt cal demanar-nos dues respostes:

- a) què era exactament la *basis lapidea aere clusa*?
- b) què és la *basis marmorea* que se'ns ha conservat en dos exemplars?

La primera de les qüestions és força interessant perquè port ésser resposta en la forma que ho fa Mariner: “cuyo pedestal de piedra con cerco de bronce...”. Es tractaria, doncs, d'acord amb aquesta traducció, d'un pedestal de pedra cenyit per un cercle de bronze, potser —com deia Hübner— pequè no es deyeriorés. La forma *clusa* seria influència del participi dels compostos de *claudo* per la forma normal *clausa*⁷. Creiem que es tractaria més aviat d'un tecnicisme que no pas d'un vulgarisme; és a dir, correspondria a una forma típica de l'argot de les *officinae* epigràfiques.

La *basis lapidea* seria, tanmateix, de pedra de Montjuïc, el gres treballat per les *officinae* barceloneses i més que no pas cenyit estaria emmarcat per un *margo* de bronze que envoltaria el seu camp epigràfic pels quatre costats. El deteriorament de camp i motllures comportaria la seva substitució per un pedestal d'un material menys fràgil. També podria donar-se el cas que la *basis lapidea* fos només l'ànima d'una autèntica caixa de bronze en el camp epigràfic frontal de la qual aniria el text que contenen les cinc primeres ratlles dels pedestals substitutoris avui conservats; cabem també solucions intermèdies, com asa un frontal motllurat de bronze amb inscripció, etc. Creiem, però, que en l'ordre de probabilitats un motllurament de bronze —*margo*— sobre un camp epigràfic frontal d'un pedestal de pedra de Montjuïc seria el més corrent, però que no cal deixar de banda les altres possibilitats⁸.

Pel que fa a la segona qüestió referent a la forma material dels suports conservats es tracta, evidentment, de la *basis marmorea* a la qual fa referència al text que porten aquesta. L'estàtua que se'ls superposa en cada cas és segurament la precistent, possiblement de bronze —com ja

⁶ S. MARINER, *Inscripciones...*, p. 105.

⁷ S. MARINER, *Inscripciones...*, pp. 105 y 241.

⁸ Cf. per a aquesta forma monumental: M.P. ROSSIGNANI, “La decorazione architettonica in bronzo nel mondo romano”. *Contributi dell'Istituto di Archeologia. Università Cattolica del Sacro Cuore*, II. Milano, 1969, pp. 44-98, 52 láminas.

pensà E. Hübner⁹—. Aquest parell d'estàtues devien estar de costat emmarcat algun monument públic potser a causa de l'evertegisme de Luci Pedani Eufró o, fins i tot, podien respondre a diferents ubicacions urbanes i ésser part d'una sèrie més extensa¹⁰. Pensem en les gairebé dues dotzenes de pedestals de Luci Licini Segon, el llibert de Luci Licini Sura, a la mateixa *Barcino*¹¹.

Els monuments conservats avui dia són el paral-lelepípede central d'un monument tripartit, constituït per un sòcol motllurat, un fust paral-lelepípede i un coronament també motllurat amb un encaix per a emplaçar-ne l'estàtua¹². Sòcol i coronament s'han perdut o poden ser fins i tot algun dels que han arribat a nosaltres amb relativa abundància a Barcelona¹³.

Si la *basis* és *marmorea*, el seu material és, en el concepte romà, *marmor*. El que diem té una certa transcendència, car ens defineix el concepte que en tenien tècnicament els romans del material del qual han estat tallats: la pedra de Santa Tecla, procedent de Tarragona¹⁴. D'aquesta calcària de color variat, però gris o groc en les seves varietats epigràfiques més comunes, ens n'hem ocupat en un treball recent¹⁵; d'altre banda, no té res d'estrany que sigui denominada *marmor*, nom amb què designen els romans les pedres susceptibles de rebre un poliment més o menys brillant. La substitució de la pedra de Montjuïc per la calcària de Santa Tecla té interès, com també el té que els pedestals conservats tinguin la motllura tallada al mateix camp epigràfic, substituïnt així la motlluració de bronze. Aquest fenomen substitutiu pot tenir unes indubtables conceqüències cronològiques. Els pedestals de Santa Tecla tenen el seu inici d'utilització, segons els treballs de G. Alföldy i tal com nosaltres mateixos hem pogut comprovar, en època flàvia¹⁶. Això comporta que, abans d'aquesta difusió hauríem de datar l'anterior pedestal al qual substitueix cada un dels dos conservats. Aquesta cronologia no presenta problemes interns, car els estudis prosopogràfics d'Isabel Rodà sobre la *gens Pedania* de *Barcino* no ho contradiuen¹⁷. Podem, doncs, deduir no només un canvi de gustos o de moda monumentals en aquesta substitució, ans també un precisió, o, si es vol, una seqüència cronològica.

⁹ *CIL*, II, p. 7.

¹⁰ *IRB* 102 fou trobat a les excavacions del carrer Comtes de Barcelona i *IRB* 103 no té origen un clar ja que prové de la col·lecció de l'ardiaca Lluís Desplà.

¹¹ I. RODÀ, "Lucius Licinius Secundus, Liberto de Lucius Licinius Sura", *Pyrenae* 6 (1970), pp. 167-183; M. MAYER-I. RODÀ, "Sobre dues inscripcions en honor de Luci Licini Segon, una d'elles inèdita", *Ausa* IX/97 (1981), pp. 193-201.

¹² Es pot veure una excel·lent tipologia a J.N. BONNEVILLE, "Le support monumental des inscriptions: terminologie et analyse", *Epigraphie hispanique, problèmes de méthode et d'éditions* (Bordeaux 1981), París, 1984, pp. 117-152, esp. 134-136.

¹³ Cf. Respecte d'això la memòria de llicenciatura de R. FERRER DALIT i J. ORTEGA DE CELIS, *Aspectos formales de los pedestales tripartitos y monolíticos de la zona nororiental de la Tarraconenses. Aproximación al taller de Barcino*, UAB 1987, notícia a *Fonaments* 8 (en premsa).

¹⁴ A. ÁLVAREZ-M. MAYER, "Materiales lapídeos de origen local utilizados en época romana en la costa sur del litoral catalán", *Unidad y Pluralidad en el Mundo Antiguo. Actas del V Congreso Español de Estudios Clásicos, Sevilla 1981*, vol. II, Madrid 1983, pp. 303-309.

¹⁵ A. ÁLVAREZ-M. MAYER-I. RODÀ, *El marmor de Tarraco*. Monografias de Faventia (en premsa).

¹⁶ G. ALFOLDY, *Die römischen Inschriften von Tarraco*, Berlin 1975, pp. 473-477; id. "Bildprogramme in den römischen Städten des Conventus Tarraconensis. Das Zeugnis der Statuenpostamente", *Rev. Univ. Complutense*, XVIII, 118 (1979), pp. 177-275.

¹⁷ I. RODÀ, "La *gens* Pedania barcelonesa", pp. 223-268, làms. XV-XVI per a *IRB* 102 i 103.

L'afermament social dels lliberts dels Pedanis comporta també una adequació de la seva pervivència monumental ¹⁸.

Aquestes dues interessants peces barcelonines en són un exemple privilegiat que ens ha portat a unes deduccions que van més enllà del seu text i que haurien pogut estar un agradós tema de conversa a tres bandes entre el nostre homenatge, el Prof. Sebastià Mariner i qui signa i ofereix aquestes breus pàgines al Prof. Lluís Rubio.

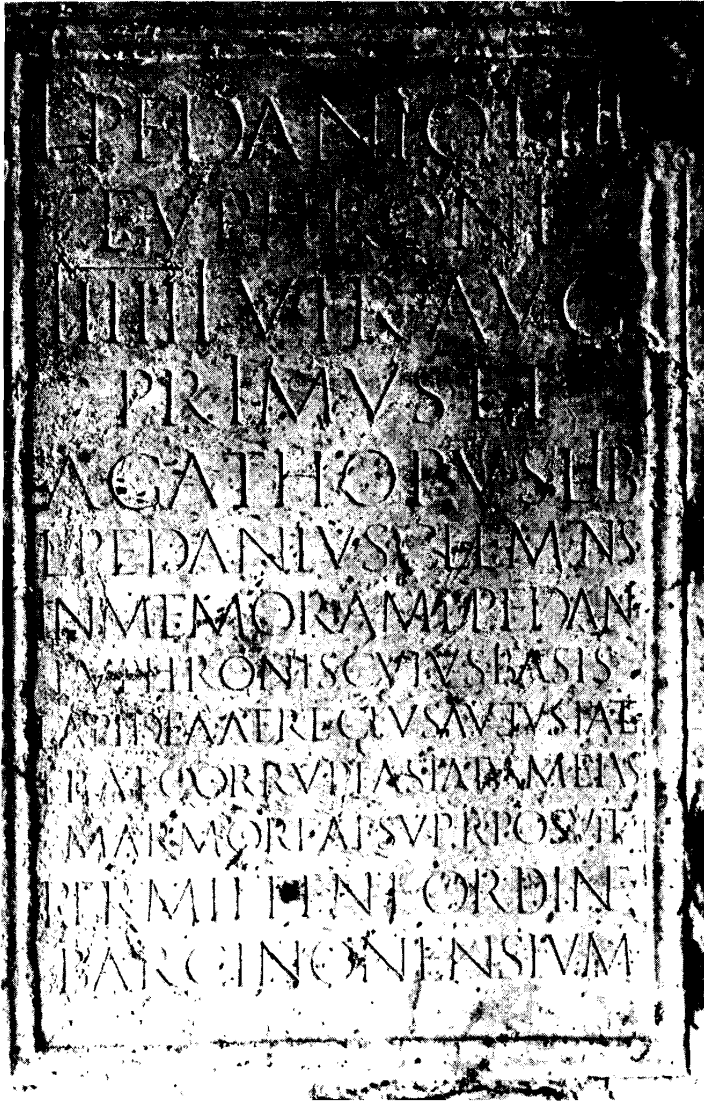

Fig. 1: IRC 102 (clixé MHC).

¹⁸ I. RODA. "La gens...", pp. 259-262 i quadre per a la cronologia.

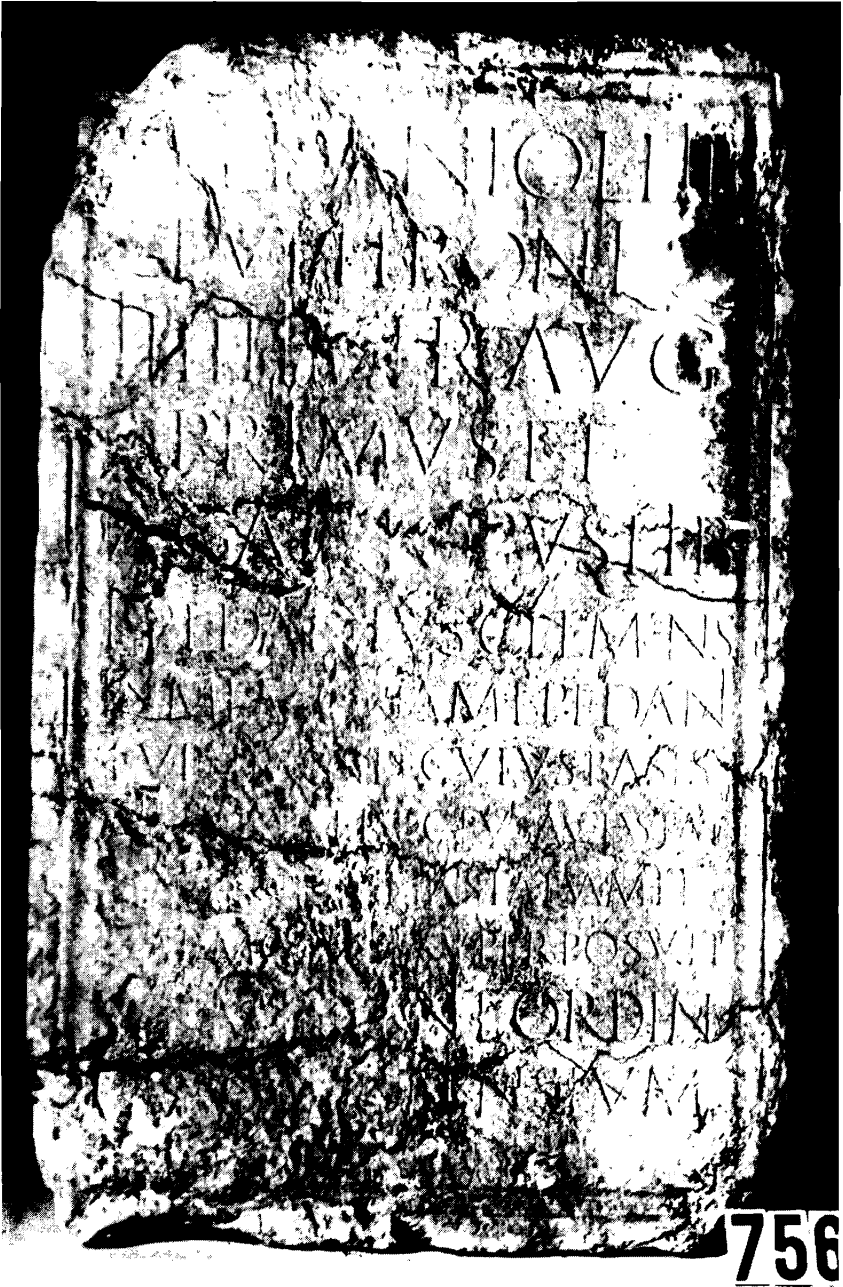

Fig. 2: *CIL* II 4550 = *IRC* 103 (cliché MAB).